

Toespraak installatie gemeenteraad 29 maart 2018

Gert-Jan Kats, burgemeester

Dames en heren,

Op 21 maart hebben de stemgerechtigde inwoners van Zuidplas, laagdrempelig, de gelegenheid gehad om hun stem uit te brengen. 18.846 inwoners hebben van dat recht gebruik gemaakt, wat tot een opkomstpercentage leidt van 57,72%.

Als uitkomst van deze stemming bent u met z'n zevenentwintigen gekozen om de hele samenleving te vertegenwoordigen in het hoogste orgaan van de gemeente Zuidplas, de gemeenteraad. En vandaag bent u hier voor de installatie, door middel van de beëdiging, in uw hoge ambt en roeping als gemeenteraadslid.

U merkt, ik spreek met wat verheven taalgebruik. Dat doe ik bewust. Het raadslidmaatschap is niet zomaar een hobby, vrijwilligersklus, of een vermakelijk tijdverdrijf. Het is evenmin iets voor zakkenvullers, plucheplakkers of voor dienaars van het eigenbelang. U bent hier om de samenleving, de hele samenleving, te dienen. Uiteraard doet u dat vanuit uw persoonlijke en partijpolitieke achtergrond en overtuiging, met oog voor de héle samenleving.

Het laatste decennium komt met enige regelmaat de vraag naar voren of het  en keer per vier jaar kiezen van mensen die gezamenlijk 'onze' belangen behartigen en collectieve voorziening ontwikkelen en onderhouden nog wel democratisch genoeg is. Is de representatieve democratie nog wel van deze tijd? Met de huidige staat van techniek en bereikbaarheid kunnen we toch ook wel makkelijk (met bijvoorbeeld een referendum) als individu een antwoord geven op een vraagstuk?

Deze zinnen zouden voer kunnen zijn voor een mooie discussieavond. Vanavond bij uw installatie geef ik een paar denkrichtingen mee, vooral ook om uw taak en roeping als politieke ambtsdrager eens goed in de schijnwerper te zetten.

Als eerste een tweet die ik tegenkwam op 20 maart:

"Weet niet wat ik ga stemmen bij referendum 'Sleepwet'. Materie is ontzettend moeilijk en genuanceerd. We zouden landelijk eigenlijk een aantal mensen moeten kiezen die werk voor ons doen..."

Zeg ik daarmee dat het referendum een ongeschikt middel is? Nee zeg, dan verwijt u mij meteen dat ik aan politiek doe. Maar wel de boodschap dat we nadenken welk instrument u voor welk doel inzet. Een inwonerspanel kan bijvoorbeeld als input voor meningsvorming, of als peiling van een enkelvoudig vraagstuk wellicht worden ingezet.

De dieperliggende vraag is namelijk: is de representatieve democratie nog van deze tijd? Een interessante vraag. Vorig jaar zomer rondde ik een leergang Publieke Strategie & Leiderschap aan de AOG School of Management in combinatie met de Rijksuniversiteit Groningen af met een visiedocument getiteld: 'Werkt de lokale democratie nog wel?' Bij deze leergang, samengevat in deze visie, hield ik verschillende initiatieven tegen het licht die poogden aan te tonen dat de representatieve democratie moet worden aangepast.

Loting in plaats van verkiezingen. Code Oranje (een initiatief van een aantal verontruste bestuurders in Nederland die oproepen tot aanpassingen van ons politieke stelsel) enzovoort, maar ook tegenhangers, zoals hoogleraar Politicologie Tom van der Meer en de journalisten Joris Luyendijk en Annemarie Kok, die oproepen te stoppen met het pampieren van de kiezer en het verplicht participeren. Ook een tv-programma als De Luizenmoeder steekt de draak daarmee met de 'participatiepizza'. Moeten we dan maar weer stoppen met participatie, op welke wijze dan ook?

Mijn conclusie uit het visiedocument geef ik u hierbij integraal:

"Om je heen kijkend zie je een wereld volop in beweging en verandering. Hoogleraar Transitiekunde Jan Rotmans en anderen noemen het 'verandering van tijdperk'. Het zijn 'de grootte' aan deze verandering en de waardering daarvan, die maken dat er opgeroepen wordt tot verandering van de systemen. Bij wat meer afstand en beschouwend vanuit een helicopterview maakt het, wat mij betreft, dat distantie waardering voor de stabiliteit van de representatieve democratie oproept.

In de afgelopen 165 jaar zijn veel grote veranderingen aan de orde geweest. De mechanisatie en daarmee gepaard gaande industrialisatie. De grote crisis van het begin van de twintigste eeuw. Twee grote wereldoorlogen. De verzuiling en ook weer ontzuiling. De opkomst van de verzorgingsstaat. De grote waardering voor de marktwerking. Bij al die veranderingen is de staatsinrichting - min of meer - de stabiele factor geweest.

Dat maakt dat mijn conclusie niét is dat de huidige verandering op voorhand direct om een verandering van het systeem vraagt. De huidige veranderingen in de samenleving vragen om betere en nauwere betrokkenheid van de mondige inwoner en ondernemer, zo die daar prijs op stelt. Hoewel we nog steeds met het rode potlood en papier stemmen en deze stemplakaten handmatig bekijken en zo de stemmen tellen, vraagt de huidige samenleving toch om moderne openheid van en invloed op beleidsvorming en -uitvoering.

In verschillende gemeenten wordt volop geëxperimenteerd met diverse niveaus van betrokkenheid. De nadrukkelijke oproep om systemen te wijzigen, vind ik niet overtuigend. Vooral de vraag welk probleem daarmee wordt opgelost, wordt niet beantwoord. Net zoals in de politiek meer rekenschap moet worden gegeven van de antwoorden op de 'waarom-' en 'voor wie-' vragen, moet dat ook voor systeemveranderingen duidelijk zijn. Hierbij deel ik de zorg die de Raad van State uit in zijn jaarverslag over 2016; hier klinkt een waarschuwing voor de rechtstatelijke consequenties van vermenging van representatieve en directere democratie.

Het is daarnaast nodig dat er meer en duidelijker uitgelegd wordt hoe de democratie en de politiek werkt. Dat begint op de scholen; bij het geven van gastlessen valt op hoe laag het kennisniveau hierover is. De noodzaak van uitleg en organiseren van betrokkenheid moeten ook politici en politieke partijen doordringen. Ook een scherper profiel en duidelijker verhaal van politieke partijen is nodig om de betrokkenheid van inwoners te vergroten. Uitleg over het waarom en hoe van een compromis is minstens zo belangrijk. Om de verbinding tussen de democratie (en politiek) te versterken, is ook verandering van werkwijze door de ambtelijke organisatie een must. Politiek en bestuur kunnen nog zo participatief tot goede ideeën komen, de noodzaak voor oprechte openheid van ambtenaren voor de 'leefwereld' en de verbinding met de bureaucratische systeemwereld is onmiskenbaar."

Ik heb ook nog zeven aanbevelingen voor de gemeenteraad.

1. Richt u op de volksvertegenwoordigende rol. Ga als collectief de straat op: laat u met elkaar informeren, zodat dezelfde beelden ontstaan. Ga in dialoog: inwoners, ondernemers en organisaties verwachten echt niet dat u altijd 100% van hun wensen kan honoreren.
2. Neem wat u gehoord en meegekregen hebt als input voor het debat. De uitkomst kan anders zijn. Die vereist uitleg.

3. Wees als raad zichtbaar. Leg bij het gesprek met de samenleving uit vanuit welke visie u volksvertegenwoordiger bent en binnen welke kaders u problemen agendeert.
4. Stel uzelf dual op. Dus gericht op volksvertegenwoordiging, kaderstellen en controleren en minder op de uitvoeren.
5. Leg bij coalitievorming uitsluitend de hoofdlijnen vast. Waardeer de inbreng van de hele raad en besef dat niet al het beleid elke vier jaar hoeft te worden herzien.
6. Blijf na de verkiezingen niet in een 'permanente' verkiezingsmodus. Oppositie of coalitie: bestuur de stad of gemeente!
7. Heb ook oog voor de belangen van een grote groep inwoners die niet kan, of wil participeren. Houd ruimte voor verschil en oog voor de wensen van een minderheid.

In de afgelopen raadsperiode zijn er echt stappen gezet in het participatieproces. Voor de komende raadsperiode daag ik u uit om u minder naar binnen te laten zuigen. Dat vereist op drie fronten inzet en aanpak:

- Raadsvoorstellen, beleidsnotities en andere informatie moeten eenduidiger, korter, duidelijker en tijdiger worden gemaakt. Hier ligt een grote uitdaging voor de organisatie.
- Eerdere betrokkenheid van de gemeenteraad vereist van het college om het vragen van duidelijke kaders. Alleen een open vraag: 'Zegt u het maar', leidt tot een Poolse landdag.
- Afstand en loslaten is een leerproces van de gemeenteraad dat echt uw inzet verdient. Ik noem als voorbeeld de commissie Ruimtelijke Plannen. Het is goed om technisch na te denken over majeure ruimtelijke ontwikkelingen, maar een bestemmingsplan met rood potlood nakijken, is echt verspilling van uw kostbare tijd.

Hoe staat u als collectief in contact met de samenleving? Om vanaf de start handen en voeten te geven aan die verandering, stel ik voor een groep samen te stellen, met een paar leden uit uw midden, aangevuld met een wethouder en een enkele ambtenaar. Deze groep denkt na, spreekt met betrokkenen om de verandering te bezien en met voorstellen te komen om hieraan recht te doen. De griffier is de uitgelezen persoon voor het leiden van deze groep.

Het klinkt wellicht nog abstract, maar hierbij een oproep om u open te stellen voor de veranderende omgeving en de aansluiting daarop te behouden. U wordt benaderd om invulling hieraan te geven!

Dames en heren, genoeg naar onszelf gekeken. U bent ambtsdrager geworden ten dienste van de samenleving. Daarover zijn we het eens. Onze mooie gemeente is inmiddels 8 jaar oud en is al flink aan het puberen. U weet het, Zuidplas is ontstaan om de bestuurskracht te vergroten en uitvoering te geven aan de vastgestelde bouwopgave. De recente historie is u bekend:

- Eerst als ontwikkelgemeente uit de startblokken, al snel gevolgd door afschalen vanwege een ingrijpende crisis op meerdere fronten.
- Bouwplannen in de ijskast, financieel gered door lage rente.
- Zuidplas zoekend naar zijn rol in de regio, een meerzijdige oriëntatie. Vanouds onderdeel van de regio Midden Holland maar toch ook een duidelijke blik naar het westen, alleen al omdat de helft van de inwoners en ondernemers op het westen is gericht.
- Ambtelijk de draai gemaakt naar beheergemeente, met een forse reductie van ambtelijke kracht.
- In de afgelopen bestuursperiode gingen de lampen weer op groen. Eerst voorzichtig, maar al snel volgde een exponentieel stijgende vraag naar ontwikkeling. Die maakt dat er in en aan alle dorpen volop gebouwd wordt, met honderden woningen tegelijk. Dat betekent wat voor de voorzieningen, scholen, sport en cultuurvoorzieningen. Maar ook voor de ambtelijke organisatie.

Balans

Die versnelling maakt dat de eerste opgave die in deze nieuwe bestuursperiode voor u ligt, is om de balans te zoeken en/of te herstellen:

- Balans in de dorpen, woningen, winkels, bedrijven, vrijwilligers, scholen, etc. Hoe brengen we binding tot stand tussen bestaande dorpen en hun cultuur en nieuwe inwoners?
- Balans tussen enerzijds de vraag om snelle woningen en veel woningen op een klein oppervlak, en anderzijds dorpse ruimte in wijken. Geen saaie eenheidsworst, dus langdurig aantrekkelijk.
- Balans ook tussen enerzijds ouderwets stenen stapelen en snel geld verdienen, en anderzijds een toekomstbestendige gemeente. Met aanpasbare, duurzame woningen, met toegankelijke voorzieningen en in leeftijd evenwichtige opbouw van wijken en dorpen.
- En tot slot de balans tussen enerzijds de hoge ambities, complexe opgaven, veranderde samenleving, en anderzijds een ambtelijke organisatie die juist was getransformeerd naar een beheersstructuur en daarbij behorende kwantiteit en kwaliteit van medewerkers.

Dames en heren,

Met twaalf nieuwe en dus vijftien terugkerende raadsleden, zien we een aanzienlijke vernieuwing en verandering. Mogelijk verandert die balans nog als nieuwe wethouders worden benoemd.

De griffie heeft voor u een aantrekkelijk, gedegen en intensief kennismakings- en opfrisprogramma voor u klaar staan. Daaronder ook weer een tweedaagse retraite op locatie. Ik doe een nadrukkelijk beroep op u allemaal om het hele programma bij te wonen. En natuurlijk zijn er elementen die voor terugkerende raadsleden bekend voorkomen, maar het programma is meer dan alleen kennisoverdracht. Het is ook kennismaken, het gaat ook over integriteit, rollen en taken van eenieder en ontmoeting met collega-raadsleden uit de regio. Ook willen Peter (de heer Van Vugt, griffier) en ik met u allen een kennismakings- of voortzettingsgesprek voeren. Hiervoor wordt u apart benaderd.

De politieke en bestuurscultuur in Zuidplas, die door velen als aangenaam en constructief wordt ervaren, kenmerkt zich door woorden als 'respectvol', 'vriendschappelijk', 'constructief' en 'inhoudelijk'. Stevig op de bal en zacht op de mens, zullen we maar zeggen. Uiteindelijk zijn we allemaal bezig voor dezelfde inwoner, ondernemer, vrijwilliger, sporter, muzikant, of welke positie men ook inneemt. Iedereen vanuit de eigen overtuiging om Zuidplas de komende vier jaar goed te besturen tot welzijn van de Moerkapellenaar, Moordrechtenaar, Nieuwerkerker en Zevenhuizenaar.

Een laatste stap voordat u uw nieuwe rol mag vervullen, is het afleggen van de eed of de belofte. Voordat ik de tekst aan u voorlees, wil ik stilstaan bij dat deel van de tekst die verwijst naar de Grondwet. U gaat beloven "*getrouw te zijn aan de grondwet en dat u de wetten zult nakomen*". Wat houdt dat nu eigenlijk precies in?

Art. 1 van de grondwet luidt – zoals u ongetwijfeld allemaal weet – dat "*allen die zich in Nederland bevinden, in gelijke gevallen gelijk worden behandeld. Discriminatie vanwege godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan*".

En art. 21 zegt bijvoorbeeld dat "*de zorg van de overheid is gericht op de bewoonbaarheid van het land en op de bescherming en verbetering van het leefmilieu*".

Een willekeurige greep waaruit spreekt dat de Grondwet normen omvat, die inhoudelijk richting geven aan het gemeentebestuur. Normen die steeds in acht moeten worden genomen, maar die niet absoluut zijn. Vaak moet niet alleen het ene belang tegen het andere worden afgewogen, maar ook de ene regel tegen de andere. Als voorbeeld noem ik: dat bij toestemming tot een windmolenpark een motivering nodig is op welke wijze de verbetering van het leefmilieu (duurzaamheid) zich verhoudt tot verslechtering van het woonmilieu. Aan u de taak, als gemeenteraadslid om acht te slaan op de grondwettigheid van uw besluiten!

De Grondwet omvat *normen* (lees: regels) waarin richtlijnen zijn vastgelegd die voortvloeien uit *waarden*. Waarden zijn principes die staat en samenleving houvast geven. Die waarden zijn grondwettelijk vertaald. Als u zich wat verder in deze materie, die ten grondslag ligt aan uw nieuwe taak, wilt verdiepen, dan kan ik u het boekje van Olivier en Bas de Gaay Fortman genaamd 'De Grondwetwijzer' van harte aanbevelen!

Dames en heren, afrondend:

De onderhandelaars van de partijen wens ik veel wijsheid bij de vorming van een nieuw college. Ik kijk reikhalzend uit naar de samenwerking met de gemeenteraad en ook met de komende wethouders in het college.

Veel succes de komende tijd en ik wens u allen ook wijsheid en zegen bij de vervulling van uw hoge en eervolle ambt van raadslid!